

Elemzés „a közélet átláthatóságáról” szóló törvénytervezet civil szervezetekre gyakorolt hatásairól

A NIOK Alapítvány a 2025. májusában benyújtott „a közélet átláthatóságáról” szóló törvénytervezet (iromány száma:T/11923.) hatásait egy kérdőíves kutatás keretében elemezte.

Május 13-án került a Parlament felé benyújtásra a közélet átláthatóságáról szóló törvénytervezet, amely szabályozás a "Magyarország szuverenitását veszélyeztető szervezetek" kontrollálását hivatott biztosítani a betervesztő Halász János fideszes képviselő szerint.

Bár a törvénytervezet megvitatását és elfogadását a megjelenést követően néhány hét múlva elnapolták, mégis – már tervezetként is – rövid idő alatt érezhető volt, hogy a civil szervezetek körében folyamatos vitákat szült. Ezt a hatást természetesen több összetevő befolyásolta, hiszen már 2024. decemberében elfogadták a törvényt a nemzeti szuverenitás védelméről (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300088.tv>) és 2025. februárjától sorra jelentek meg a FIDESZ és a kormány oldaláról nyilatkozatok, melyek a törvény jelentős szigorítását vetítették előre. De ide sorolható a már visszavont, de nagy meglepetést okozó 2021-ig hatályos törvény is, mely a külföldi támogatás meglétét akarta listáztatni a civilek körében.

A 2025. tavaszától a nyilvánosság előtt formálódó szabályozás azonban nemcsak a civil szervezeteket, hanem szélesebb társadalmi közeget (a független sajtótermékeket, ilyeneket készítőket, támogatókat stb.) is érintett, és az ország közbeszédének egyik vezető témájává vált a még meg sem jelent tervezet.

A civil szervezetektől a NIOK Alapítványhoz beérkező hírek, kérdések mutatták, hogy sok a féltreértés, a bizonytalanság, nagy a félelem. Érzékelhetővé vált, hogy létrejött egy egyfajta dermesztő hatás (chilling effect), és visszalépések, lemondások történtek már önmagában a hírek, információk hatására. (A 2024-es törvény ilyen hatását a Magyar

Helsinki Bizottság interjúk módszerekkel járta körül korábban
(<https://helsinki.hu/az-onkenyvedelem-dermeszto-hatasa/>)

A NIOK Alapítvány ezt az összetett hatást a tervezet megjelenése után vizsgálni kezdte. Célunk az volt, hogy a szórványosan beérkező információknál jobban lássuk, hozott-e változást, és ha igen, akkor milyen változást hozott a szervezetek életében ez a civilek szabályozásában példa nélkül álló tervezet, valamint beazonosítsuk, hogy mely területeken kell további információ, segítség a jövőben. A hatást egy online kérdőív segítségével jártuk körül, amelyre június során, szűk három hét alatt 109 civil szervezeti válasz érkezett.

A beérkezett válaszok sokszínűsége mutatja, hogy a kérdőív a civil szervezetek széles palettájához eljutott, és a civil szervezetek tevékenységi területük, működési jellegzetességeik alapján különböző mértékben érintette a tervezet megjelenése. Tehát semmiképp sem beszélhetünk egységes hatásról, de nagyon jól körülhatárolható jelenségeket is találtunk.

Az is kiviláglik, hogy bár még a kérdés időpontjáig nem történt jogalkotás, a válaszadó szervezetek jelentős része így is tapasztalt már olyan előzetes hatást, amely a működésére túlnyomórészt negatív hatással van, és a szervezetek vezetőinek, támogatóinak, fejlesztőinek segíteni kell ezeket a folyamatokat.

Az online felmérés nem tekinthető reprezentatívnak a módszertana miatt, de az alábbi eredmények és példák a hazai civil szektorra gyakorolt fontos hatásra és létező jelenségre hívják fel a figyelmet, és több, mint 100 civil szervezet helyzetét, reakcióit mutatják be.

Összefoglaló

A válaszadó civil szervezetek (109 db) nagyon magas arányban ismerik a törvénytervezetet. A túlnyomó többség (86%) úgy gondolja, hogy a törvényre e formában nem lenne szükség, és általánosságban nehezítené a civilek működését.

A szervezetek több mint fele (56%) úgy gondolja, hogy a saját szervezetüket közvetlenül is érintené egy ilyen törvény, míg a szervezetek csak mintegy harmada (28%-a) gondolja azt, hogy a szervezet működését egyáltalán nem fogja érinteni a törvény, ha jelen formájában fogadják el.

Érdekes látnunk, hogy mennyire eltérően nyilvánul meg a válaszadók egy-egy csoportja az alapkérdésre, hogy a civil szervezetek külföldi forrásai mekkora veszélyt jelentenek a

hazai szuverenitásra nézve. A két szélső végpont volt a legjellemzőbb: a válaszadók 70,8%-a egyáltalán nem lát ilyen veszélyt, 10,4% szerint azonban kifejezetten veszélyeztethetik hazánk szuverenitását a külföldi források.

Ez a két csoport – vagyis a civil válaszadók több mint kétharmadát kitevő, a tervezetet elutasító, a külföldi támogatások jelenlegi gyakorlatában, a civil szervezetek átláthatóságában problémát nem látó, illetve a nagyjából 10%-ot kitevő, a tervezetet támogató csoport – jól körülhatárolható a többi kérdésnél is, és a máskor oly jellemző középértékekre pedig nagyon kevés választ kaptunk.

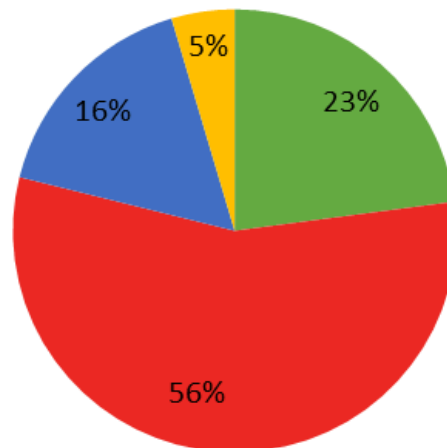
A legtöbb szervezet azt tapasztalta, hogy támogatói, vezetősége, munkatársai, partnerei kitartanak mellettük. Voltak kis számban olyan szervezetek is, akiknél az egyéni támogatói bázis erősödött is az esetleges jövőbeli kormányzati támadás hírére, de sokkal jelentősebb számban voltak olyanok, akik már a tervezet megjelenésekor találkoztak támogatóik elbizonytalanodásával, leálló projektekkel. Többen beszámoltak olyan esetről is, hogy már a tervezet hírére meg kell küzdeniük a távozó vezető tisztségviselők, munkatársak hiányával.

Elemzés

Kíváncsiak voltunk, hogy a válaszadók milyen mértékig vannak tisztában a tervezet elemeivel. A válaszadók közel háromnegyede ismeri a törvénytervezet elemeit (1. ábra). Azon válaszadókat, akik nem ismerik a tartalmát, arra kértük, hogy a további kérdésekre ne válaszoljanak, hogy valós válaszokat kaphassunk.

Ismered a "közélet átláthatóságáról" szóló törvénytervezetet?

- Igen, alaposan elolvastam
- Igen, tisztában vagyok a fő elemeivel
- Néhány eleméről hallottam
- Hallottam róla, de nem ismerem a tartalmát

NIOK Alapítvány, Átláthatósági törvénytervezet hatása felmérés, 2025 június

1. sz. ábra

Általános kérdéseket is feltettünk, amely azt mutatja, hogy válaszadóink nagy többsége, közel 70%-a gondolja azt, hogy ha elfogadnák a törvényt, az meglehetősen nehezítené a civil szervezetek működését általánosságban; további 16% szerint is negatív hatással lenne (2. ábra), miközben nem gondolják azt, hogy a külföldi forrás veszélyt jelentene hazánk szuverenitására nézve.

2. sz. ábra

3. sz. ábra

Van egy szűkebb válaszadói kör (10-17%), akik egyetértenek a külföldi források szuverenitásra gyakorolt esetleges veszélyeivel, és a szektor helyzetének javulását várják tőle. A civil szervezetek túlnyomó többsége (81-86%) azonban egyértelmű nehézséget lát a szabályozásban, és nem gondolja, hogy a külföldi források valós veszélyt jelentenek Magyarországra. Középen ezekben a kérdésekben szinte senki sem helyezkedik el (3. ábra).

Érinti-e a törvénytervezet a szervezetet?

Fontos kérdés volt, hogy ki gondolja szervezetét a jövőben érintettnek. A válaszadók csupán 28,3%-a gondolja azt, hogy őt nem érintené a törvény, szemben 55,7%-kal, aki szerint igen (4. ábra).

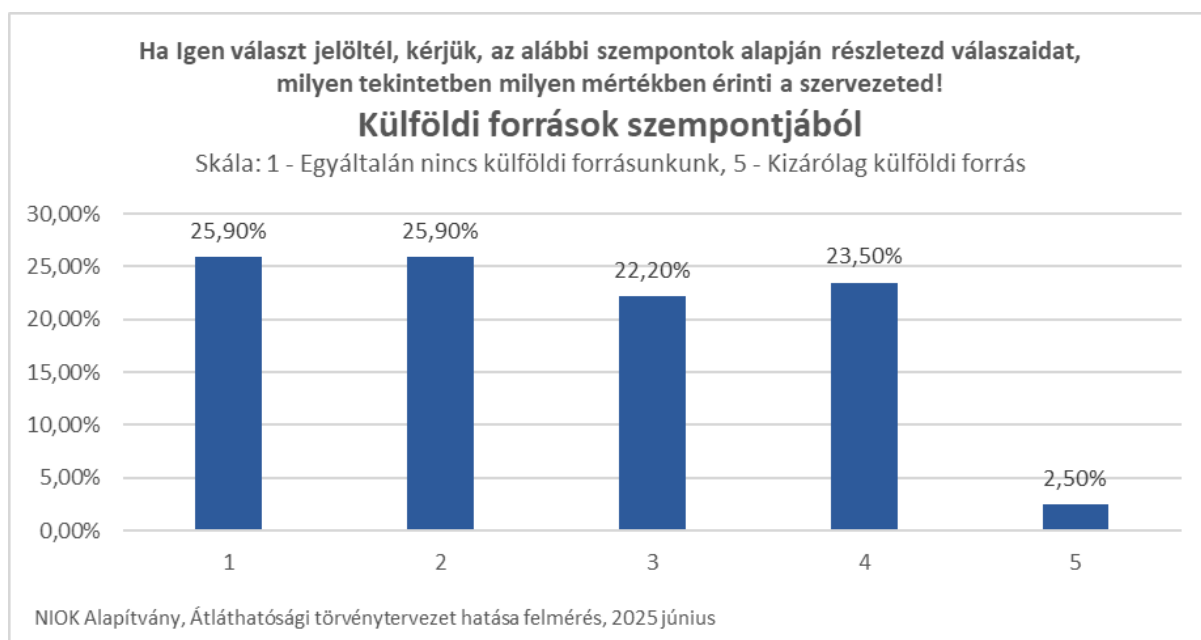
4. sz. ábra

Hogy milyen szempontból találja a szervezetet érintettnek a válaszadó, jelentősen különbözik, sokszínű a kép (5., 6., 7. ábrák).

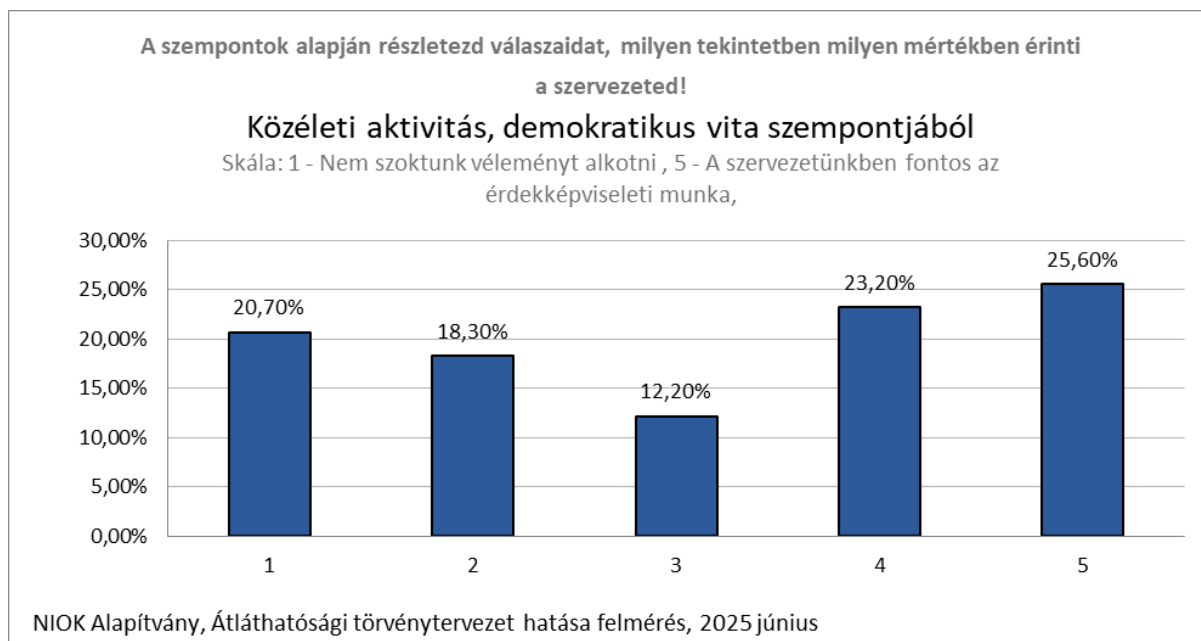
Egyértelműen kimutatható, hogy egy szervezet sem tekint úgy magára, hogy kifejezetten választás befolyásolási tevékenységet végezne, de sok szervezet esetében fontos az érdekképviselési munka, és rendszeresen jelenítik meg ügyükhöz kapcsolódó véleményüket.

Abban a csoportban, mely úgy gondolja, hogy nem lesz érintett, két típust találunk. Az egyik csoport számára fontos a demokratikus vita, de nem rendelkeznek külföldi forrással. A másik típus rendelkezik némi külföldi forrással, de emellett kevésbé jellemző az érdekek megjelenítése, a véleményalkotás, így ők ezért nem tartják érintettnek magukat.

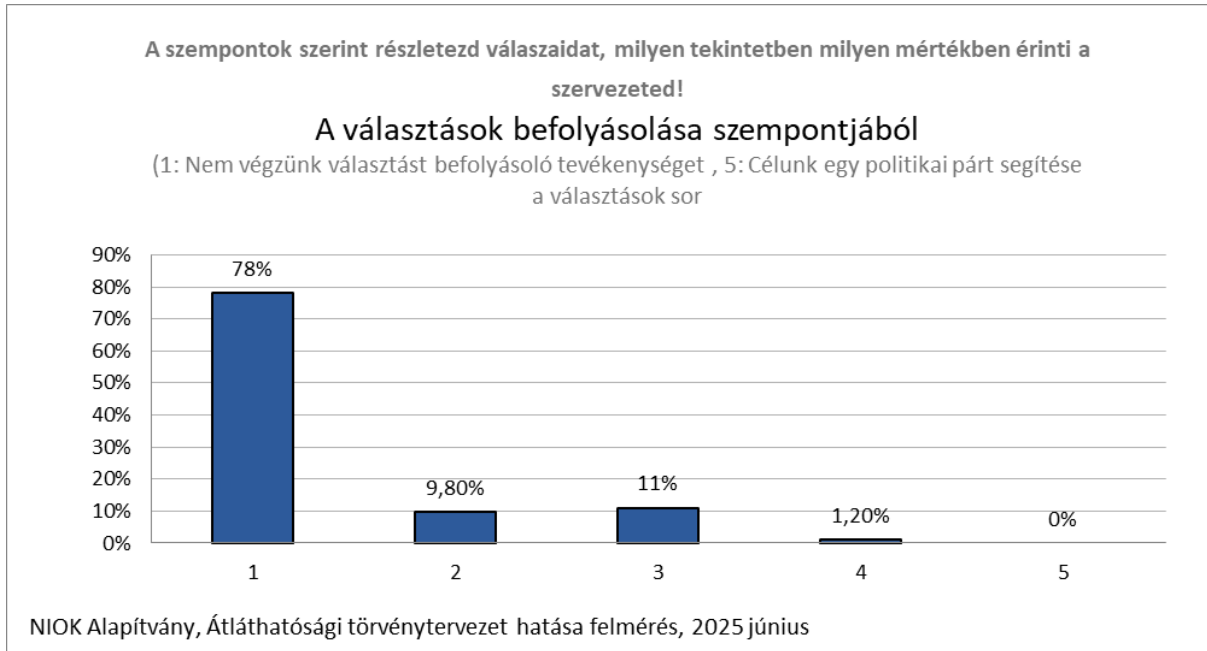
Ezzel szemben azok a szervezetek, akik érintettnek tekintik magukat, sokkal többféle ok miatt látják ezt így. Vannak köztük olyan szervezetek, amelyek jelentős mértékben külföldi forrásból működnek és fontos számukra a véleményalkotás, de olyanok is, akik elhanyagolható mértékben rendelkeznek külföldi forrásokkal, és nem elsődlegesen érdekvédelemmel foglalkoznak – emellett megmutatkozik a nagymértékű bizonytalanság és az értelmezési különbségek is, hogy milyen esetekre vonatkozhat majd a törvény.

5. sz. ábra

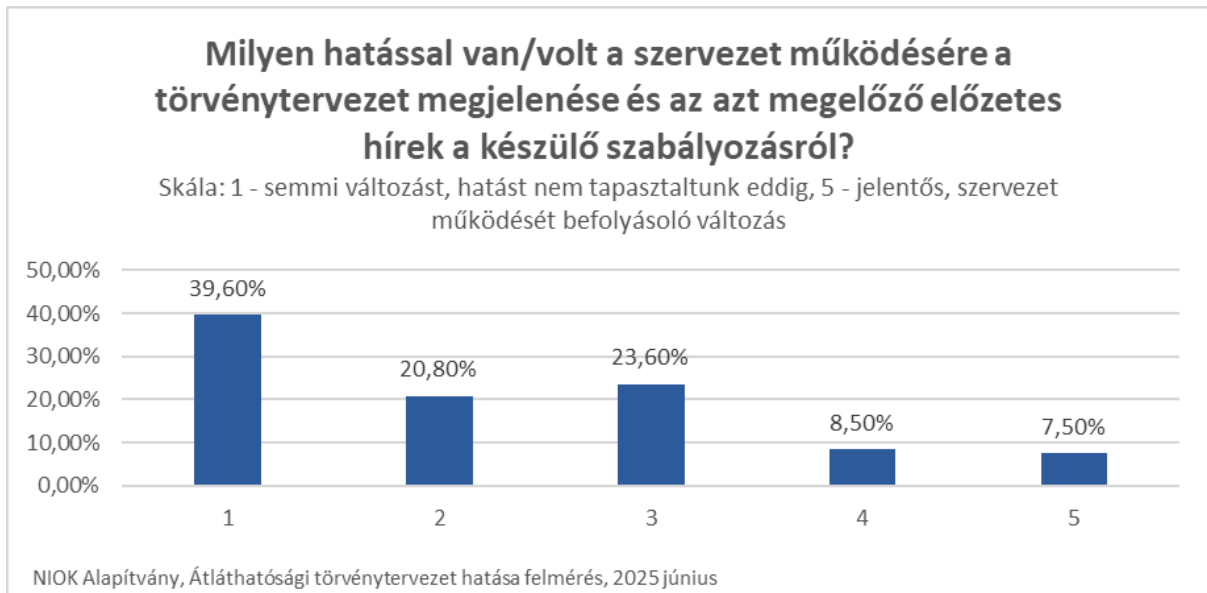
6. sz. ábra

7. sz. ábra

Milyen hatást tapasztaltak a tervezet megjelenését követő hetekben?

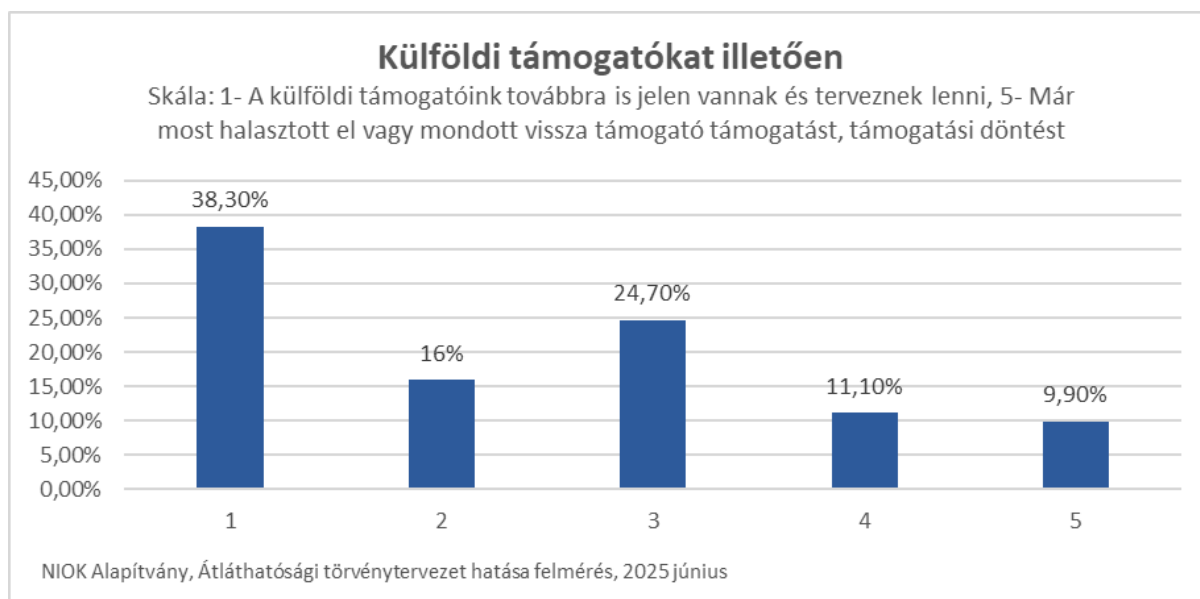
Várható lenne, hogy egy törvénytervezet az elfogadása előtt még minimális hatást gyakoroljon, ezzel szemben csak 39,6% válaszolta azt, hogy semmilyen hatást nem tapasztalt, míg a szervezetek közel két harmadára már hatott előzetesen is a tervezet (8. ábra).

8. sz. ábra

Az általános hatás kérdésnél pontosabb képet mutat, ha ezek részleteire kérdeztünk.

Legmegdöbbentőbb, hogy a szervezetek közel 10%-a jelezte, hogy már most halasztott el vagy mondott vissza a szervezet támogatója támogatást. Ahogy az egyik szervezet fogalmazott: "A nemzetközi kapcsolatok kifejezett aggodásukat fejezték ki a helyzettel kapcsolatban". A szervezetek kevesebb, mint 40%-a jelezte csak, hogy a külföldi támogatóik továbbra is ugyanúgy jelen vannak. Ez egyértelműen mutatja, hogy súlyos kár érte a hazai civil szektort a tervezet megjelenésével (9. ábra).

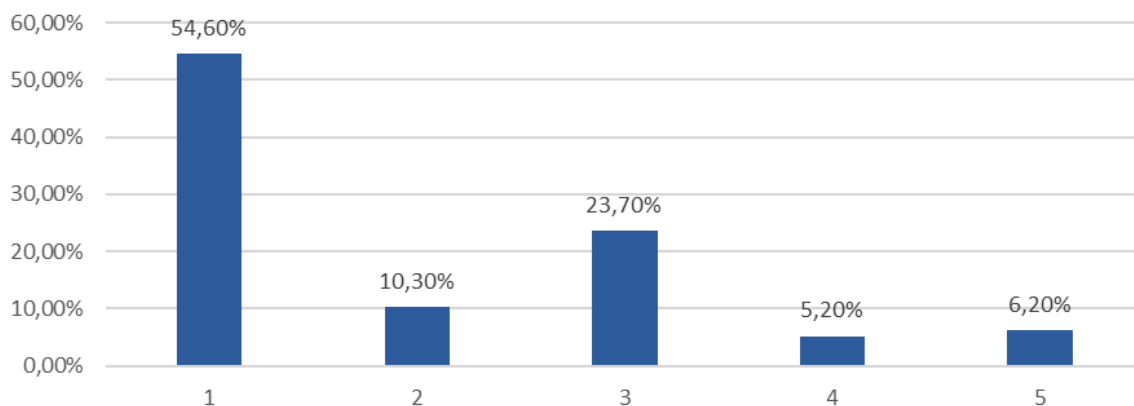

9. sz. ábra

A kiemelt közszereplő státusszal járó várható változásoknak a szervezetek 6,2%-a esetében mentek elébe a tisztségviselők, és mondott már fel vagy helyezte kilátásba lemondását valaki; további kb. 5% esetében is erősen billeg a kilépés felé a döntés. Az egyik válaszadó szavai jól szemléltetik a helyzetet az érintett szervezeteknél: "Kuratóriumi tagjaink lemondtak, feszültek és fáradtak vagyunk, ugyanakkor jól felkészültünk és segítünk másokat is". A szervezetek többségénél a tisztségviselők számára nem jelent problémát a kiemelt közszereplővé válás (10. ábra).

Ügyvezető szerv (kuratórium, elnökség), felügyelőbizottsági tagok, alapítókat illetően

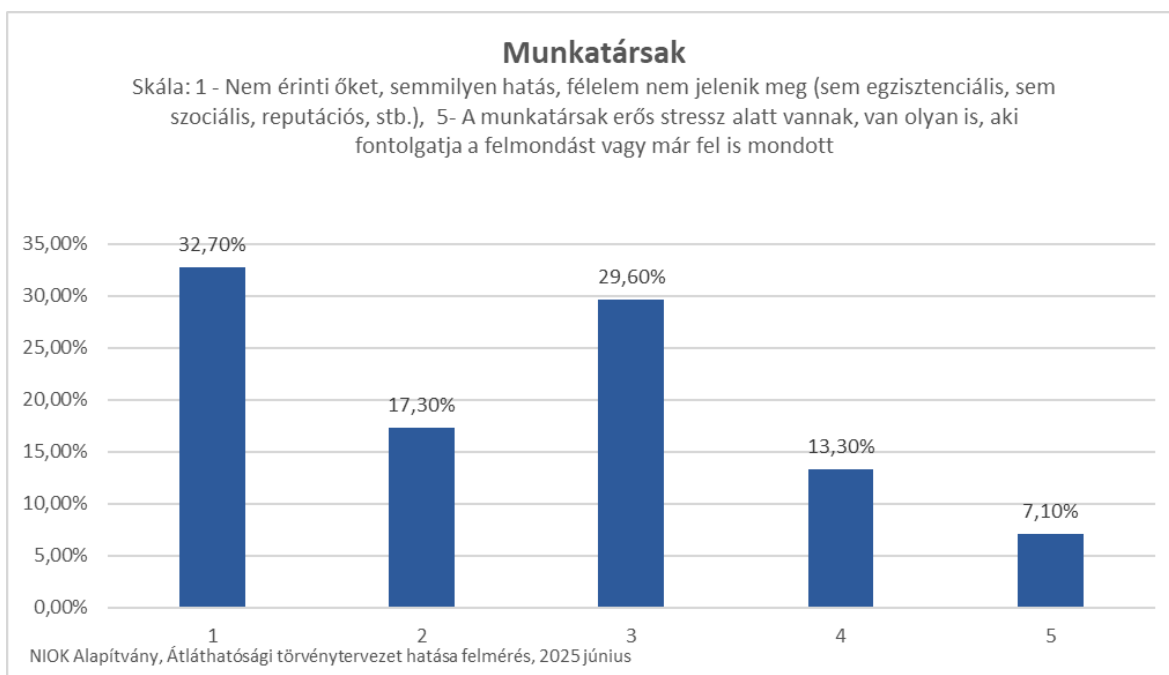
Skála: 1 - Nem érinti, nem probléma a kiemelt közszereplővé válás lehetősége,
5- Már most mondott le kurátor, elnökségi tag, feb tag, vagy kilátásba helyezte lemondását

NIOK Alapítvány, Átláthatósági törvénytervezet hatása felmérés, 2025 június

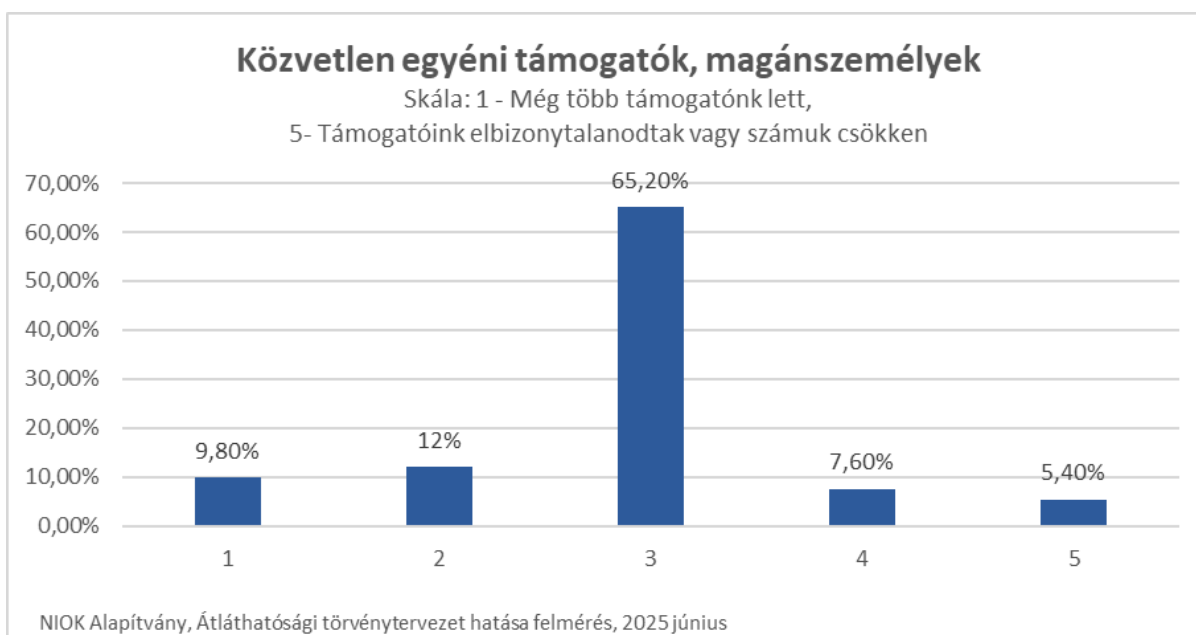
10. sz. ábra

A munkatársak esetében a szervezetek 71%-a jelezte, hogy a szervezeten belül van már olyan, aki vagy fontolgatja a felmondást, vagy már fel is mondott. A válaszadók 32,7%-a jelezte egyértelműen, hogy nem érinti a munkatársakat – semmilyen hatás, félelem nem jelenik meg (sem egzisztenciális, sem szociális, reputációs, stb.). Itt is látszik, hogy a munkatársak jelentős körébe kezd begyűrűzni a bizonytalanság, és mintegy kétharmada a válaszadóknak a munkatársak szintjén is problémákkal küzd a tervezet hatására (11. ábra).

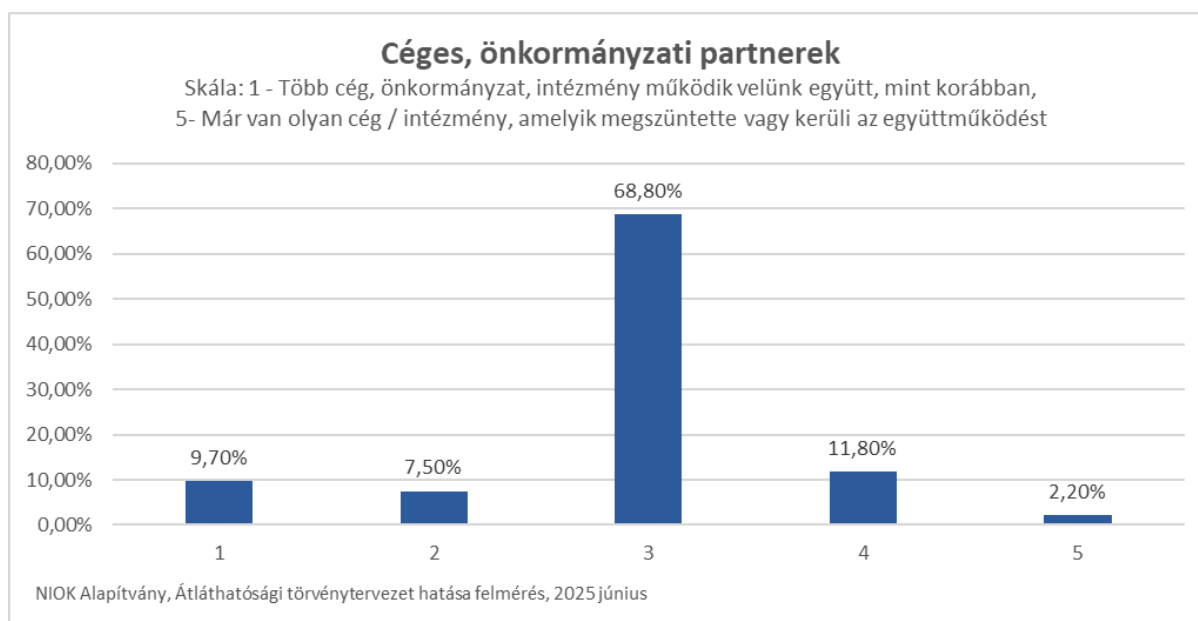

11. sz. ábra

Az egyéni támogatók, adományozók körében a skála két végpontja (1: még több támogató, 5: számuk csökken vagy elbizonytalanodtak) egy ellentétpárként lett megfogalmazva, így a válaszok ennek tükrében értelmezhetőek. A legjellemzőbb eset, hogy néhány hét alatt a támogatók szintjére a hatás nem gyűrűzött tovább, viszont a két végponton is szerepelnek szervezetek: van pár olyan szervezet, akiknek még több támogatójuk lett a tervezet hatására, és van olyan is, akinek kevesebb (12. ábra).

A céges, önkormányzati partnerek számában a válaszadók nagy többsége semmilyen változást nem tapasztalt, 16% pozitív, 14% pedig negatív változást élt meg (13. ábra). "Volt olyan cég amelyik kijelentette, ha bármilyen politikai közelség van a témát illetően, nem mer tovább támogatni minket, mert félti a cégét" – osztotta meg tapasztalatait egy szervezet.

13. sz. ábra

Az összesíthető, skála kérdések mellett megkértük a válaszadókat, hogy egy-egy példával is illusztrálják a tapasztalt akár pozitív, akár negatív változást. A válaszok között nincs két egyforma, meglepő az a változatosság, amivel a szervezetek találkoznak. A legnegatívabb hatást talán ez a mondat fejezi ki: "Stressz, félelem, bizonytalanság", többen nem érzékeltek semmilyen hatást: "Nem tapasztaltunk semmilyen, sem pozitív, sem negatív hatást.", míg valaki kifejezetten pozitívan látja a helyzetet: "Végre tisztul a kép, magyar civil szervezet – magyar támogató".

Legjellemzőbb esetként az EU-s pályázatok csökkenése szerepelt, vagy azért, mert a partnerek nem keresnek kapcsolatot magyar partner szervezetekkel, vagy mert a szervezet dönt úgy, hogy inkább nem is pályázik ilyen forrásra. Több támogatási folyamat is felfüggesztésre került, ameddig a bizonytalan helyzet megmarad. Ahogy az egyik szervezet jelezte: "Támogatási szerződéskötés folyamata megállítva/elhalasztva a törvénytervezet miatt."

A válaszok kifejtik azt is, hogy mekkora terhet ró a szervezetek belső működésére a bizonytalanság: a "félelem faktor működik", projektek állnak le, munkatársak mennek el. Érzékletesen fejtik ki a következő válaszok is a negatív hatást:

"Vezetőségi és munkatársi szinten is mentális terhet jelent a helyzet, egyrészt az amúgy sem teljesen biztos egzisztencia megtartásának kétségei miatt, másrészt pedig az attól való félelem miatt, hogy bármikor ellenőrizhetnek és ad hoc, rövid idő alatt kell majd többletfeladatokat megoldani."

"Rettenetes látni a kétségbeesést, a tehetetlenséget a saját és egyéb szervezeteknél. Sok évtized kemény és elhivatott munkáját kérdőjelezzik meg, s ez a rengeteg munka akár végérvényesen elveszhet."

A negatív tapasztalatok mellett a hazai összefogás erősödését is érzékelik szervezetek, akár 1% felajánlások, vagy egyéb összefogások kapcsán. "A szervezet körüli összefogás nagyon megérintett" – fogalmazott egy válaszadó.

Az elemzést a NIOK Alapítvány készítette 2025. júliusában; a forrás megjelölésével és az eredeti cikkekre mutató linkkel átvehető. További információ: kapcsolat@niok.hu.

